

A MAGYAR HONFOGLALÁS A FESZTY-KÖRKÉPEN – A PANORÁMA TÖRTÉNETI KÉRDÉSEI

THE HUNGARIAN CONQUEST ON THE FESZTY PANORAMA – HISTORICAL ASPECTS OF THE PANORAMA PAINTING

TURDA GÁBOR¹

Abstract

Árpád Feszty's famous panoramic painting "The Arrival of the Hungarians" depicts in a romantic view a moment of the Hungarian conquest of the Carpathian Basin. The results of Feszty's historical research reflect contemporary scientific views on Hungarian conquest and can be detected on the figural representation of the panoramic painting. This study presents certain elements of the events depicted on the painting which, in the present state of scientific knowledge, can be interpreted differently than in the 19th century. Thus, questions in relation with the figural representation will be under scrutiny such as the members of the leading group, the painted battle scene and other special issues. We will get a summary of the conquest theories prevailing in the 19th century and we will also learn about the process which, thanks to the increasing knowledge on this subject, has changed views on one of the most important events in the history of our people.

Keywords: conquest, Árpád Feszty, chiefs, representation, history, research

A Feszty-körkép kétségtelenül a magyar képzőművészet egyik legjelentősebb alkotása. Feszty Árpád számára a magyar honfoglalás közelgő 1000 éves évfordulója tökéletes témát jelentett: megfesteni azt a történelmi pillanatot, amikor a Kárpát-medencébe érkező magyar törzsek elfoglalják majdani hazájuk területét. Azonban a téma azt is jelentette, hogy egy történelmi eseményt (amelyről akkoriban alig rendelkeztek forrásokkal) kell bemutatni a romantikus szemlélet tükrében². Az eredményt mindenki megcsodálhatja az Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékparkban. Érdekes szempontot jelent a körkép vizsgálatához, hogy A magyarok bejövetele mennyire állja meg helyét a történettudomány mai álláspontja szerint.

Első lépésként magát a magyar honfoglalást szükséges megismernünk. Honfoglalásnak nevezzük azt az eseményt, amikor a magyar törzsszövetség

---

¹ Múzeumi vezető, Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékpark

² A Feszty-körkép születéséről bővebben: Szűcs – Malgorzata 1996, 9-14.

törzsei Árpád fejedelem vezetésével a Kárpát-medencébe érve, legyőzve az ott élő őslakosokat birtokba vették a területet. Ez azt jelentette, hogy az addig vándorló, nomád életet élő ősmagyarok véglegesen letelepedtek. Ez az esemény történeti hagyományaink szerint 896-ban történt. A honfoglalás korával kapcsolatosan máig jelentős számú megválaszolatlan kérdést találhatunk ami annak köszönhető, hogy számos lényeges részletet (életmód, tárgykultúra, vallás, nyelvezet, közös hagyományok) feltáró írott forrásokkal meglehetősen rosszul ellátott korszakról beszélünk. Ez a nehézség állhatott Feszty Árpád előtt is, aki igyekezett minden fellelhető tudományos munkát áttekinteni, megismerni a honfoglalás eseményét. Ezért saját kutatásokat is folytatott¹, ellátogatott különböző nomád népekhez, akiknek életmódja feltehetőleg hasonlíthat honfoglaló őseink életmódjához. Minden igyekezete ellenére – saját hibáján kívül – találhatunk olyan jegyeket a körképen, amelyeket a tudomány mai állása szerint könnyen ítélnénk oda nem illőnek.

A körkép legismertebb jelenete az Árpád vezért és az őt közrefogó törzsfőket ábrázoló rész. Köztudott, hogy Feszty saját képmására festette meg Árpád fejedelmet, míg a vezérek között is találhatunk korabeli hírességeket. A körkép fő jelenete ez, amely mindannyiunk számára elsőként jelenik meg lelki szemeink előtt, ha azt halljuk: Feszty-körkép. A jelenetben a magyar törzsszövetség vezetői láthatók, amint egy földvár területén lovainkon ülve, Árpád fejedelmet közrefogva a mellettük tomboló csatát figyelik. Körülöttük zajlik a honfoglalás eseménysora: a magyar törzsek tagjai jószágaikat és felszereléseiket magukkal hozva megérkeznek a Kárpát-medence területére².

A vezérek ruházatát alaposan megvizsgálva láthatjuk, hogy mindegyikük díszes kaftánt visel, amely viseletábrázolások történeti megalapozásához Feszty még külön kutatásokat is folytatott. Ha végiggondoljuk a környező eseménysort, feltehetjük a kérdést, valóban helyesen ábrázolta-e vezéreinket kaftánban? Valószínűleg a mindennapi viselet ténylegesen a selyembrokát kaftán lehetett, azonban feltehetőleg harctéri körülmények között már nem azt viselhették. A lovasíjász harcmódor³ egyik legfontosabb vonása a sebeség, amellyel a különböző hadműveleteket végrehajtják. Ennek fenntartásában a védőruházat kiválasztásának is fontos szerep juthatott, ugyanis egy

¹ Feszty Árpád budapesti és bécsi levéltárak, könyvtárak és múzeumok anyagain tanulmányozta, számos történész (köztük Pauler Gyula) segítette kutatómunkájában. A viselet és tárgyi részletek kialakításában főleg orosz történészek munkái, valamint ázsiai népek etnográfiai forrásai és a magyar folklór segítették (Szűcs – Malgorzata 1996, 49.).

² A jelenet művészi leírására: Szűcs-Malgorzata 1996, 33-34.

³ A nomád harcmódor leírására általában a történészek a nyílzáport, mint legfontosabb harc-eljárást, a lesvetést, valamint a közelharc lehetőség szerinti elkerülését határozzák meg. Az uralkodó nézetre bővebben: Kristó 2003, 27-29., László 1944, 367-368.

fém-ből készült több 10 kilogrammos¹ vért jelentősen lelassíthatta viselőjét. Ezért azt gondolhatjuk, hogy a nomád harcosok általában a számukra sokkal könnyebben hozzáférhető bőrből, vagy nemezből készítették védőfelszerelésüket². Írásos forrásokról egyelőre nem tudunk, amelyek ezt megerősítenék, míg a régészeti leletek között sem találunk erre utaló nyomokat (ennek magyarázata lehet a bőr és nemez földbe kerülése után tapasztalható mállékony-ság). Viszont a különböző nomád népek közötti kapcsolatok, hasonlóságok miatt joggal feltételezhetjük, hogy a mongoloknál, egyéb ázsiai nomád népek-nél bizonyíthatóan létező bőrpáncél alkotta a nomád seregek védőfelsze-relésének gerincét. Ennek ellenére nem biztos, hogy helyes lett volna bőrb-e öltöztetni a vezéreket. Bölcs Leó bizánci császár ránk maradt forrásában³ több helyen említ fém-ből készített vértzetet a magyarok esetében. E forrást sem fogadhatjuk el teljesen hitelesnek, ugyanis a császár egy korábbi törté-netíró-császár, Maurikiosz írását vette át, azonosítva az általa leírt türk népet a magyarokkal⁴. Azonban mérvadó lehet az írás abból a szempontból, hogy a fém vértzet ritka előfordulásának oka annak árában keresendő: az igen költségesnek számító fém-ből készült védőfelszerelést valószínűleg csak a ve-zéri kíséret tehetősebb tagjai, így a törzsfők engedhették meg maguknak. Harctéri körülmények között ezért valószínűleg ilyen ellenálló, ám meglehe-tősen drága védőfelszereléssel óvták testüket a vezérek.

További érdekességgént szolgálhat a vezérek csoportjának alaposabb ta-nulmányozása. A domb tetejéről, lován ülve Árpád fejedelem szemléli a csa-tateret, körülötte pedig hét vezér található, akik a fejedelmet veszik körül. A 19. század végén teljesen elterjedt elmélet volt, Anonymus Gestáját követve, hogy Árpád, mint a hét törzsfő fölé választott fejedelem jelenik meg.

Valószínű, hogy Feszty kutatásainak köszönhetően ismerhette a korábbi ábrázolásokat, ahol Árpádot a hét vezér vette körül, tehát az anonymusi gesz-tát követte. Ott Anonymus megemlíti a vérszerződésnél a hét vezért (Álmos, Előd, Ond, Kond/Cundu, Tas, Huba, Tuhutum/Töhötöm/Tétény), akik Ál-mos megválasztása után (884) indulnak el a honfoglalásra, harcokat folytat-nak az orosz fejedelmekkel, Kijevnél behódol nekik a hét kun vezér, s bevo-

¹ Töll László úgy kalkulál, hogy egy láncling magában mintegy 8-11 kg súlyú lehetett (Töll 2008, 26.). Ehhez még az alöltözet, valamint a különböző vérték súlyát kell hozzáadnunk. Így látható, hogy valóban helytálló lehet az a nézet, miszerint egy nehézlovasnak több 10 kilogramm pluszt súlyt kellett magán viselnie.

² A bőrből készült felszerelésre, annak előnyeire: Töll 2008, 29-30.

³ A forrás magyar védőfelszerelésekre vonatkozó része: Moravcsik 1951, 340-341.

⁴ A két nép azonosítását emeli ki Kristó Gyula is, aki hangsúlyozza, hogy bizonyosan nem a két nép azonosságáról, sokkal inkább harcmódoruk nagyfokú megegyezéséről lehetett szó (HKÍF 1995, 103.).

nul Hung várába (tehát megkezdí a honfoglalást), életében utódává teszi Árpádot¹. Majd folytatja Árpád a honfoglalás hadműveleteit. Anonymusnál tehát megvan a hét vezér, Álmossal az élen, és megjelenik Árpád is. A 19. század végén alapvetően az a felfogás uralkodott, hogy még Álmos életében megválasztották fejedelemnek Árpádot, így tehát mellette (apját beleszámítva) valóban hét vezér volt. Szabó Károly: A magyar vezérek kora Árpádtól Szent Istvánig c. munkája² is ezt a szemléletet tükrözte, de Marczali Henrik A Magyar nemzet története I. kötetében megjelent munkájában³ hasonlóképpen foglalt állást (illetve Pauler Gyula is 1900-ban megjelent A magyar nemzet honalapítása Szent Istvánig c. munkájában⁴). Más dolog az, hogy már Szabó is, de főként Marczali és Pauler a külföldi források (Konstantin császár, Fuldai Évkönyvek, Regino stb.) alapján rajzolta meg az eseményeket.

1. ábra: A Feszty-körkép fő jelenete ábrázolja Árpád fejedelmet és vezéreit

Figure 1. The main scene of the Feszty Panorama depicts Prince Árpád and his chiefs

Forrás: [www. http://cultura.hu/wp-content/uploads/2014/05/cultura-feszty-arpad-a-magyarok-bejovetele-resz-arpad-fejedelem.jpg](http://cultura.hu/wp-content/uploads/2014/05/cultura-feszty-arpad-a-magyarok-bejovetele-resz-arpad-fejedelem.jpg), 2018.01.10. 10:39.

¹ Gesta Hungarorum 2003, 32-34.

² Szabó 1869.

³ Marczali 1895.

⁴ Pauler 1900.

Érdekes elmélet lehet, ha a hetedik vezér személyében a csatlakozott kavár törzsek fejedelmét sejtjük. Azonban a hetedik vezér esetében szinte biztosan nem a csatlakozott kavár törzsekről van szó¹. Ezeket Konsztantinosz alapján (39. fejezet) ismerték már a 18. század harmincas éveitől, tudtak csatlakozásukról. A 19. század végén úgy gondolták, hogy azonosak lehetnek Anonymus Kijev alatt csatlakozó hét kun vezérével.

1771-1772-ben Hell Miksa csillagász (1720-1792) készített egy érdekes térképet, amely Cornides Dániel 1802-ben megjelent Anonymus könyvének mellékleteként kiadásra került. A honfoglalás kori Magyarországot ábrázoló térkép felső sarkában található egy kép, amely Árpád pajzsra emelését mutatja, mellette hét (!) magyar, és hét kun vezér szerepel². Tehát a 18. század 70-es éveitől, a 19. század végéig bizonyosan az a kép élt az olvasókban, így Fesztyben is, hogy Árpád volt a fejedelem, és mellette hét magyar vezér volt³.

Ezzel szemben a későbbi történetírás azt a vonalat követte - korának elfogadott elmélete szerint - amely úgy vélte, hogy Árpád fejedelem apját, Álmos vezért a Kárpát-medencébe való belépéskor feláldozták⁴. Ezen elmélet szerint Árpádot csak 6 vezér vehette volna körül a megörökített pillanatban. Feszty Árpád tehát történeti kutatásait festette meg a vezérek csoportját, ábrázoláskor pedig Árpád személyét helyezte a középpontba, amely az évforduló miatt teljesen érthető⁵.

Szintén érdekes szót ejtenünk a festő által a vászonra tömegesen megfestett magyar szürkemarhák szerepeltetéséről. Ez az állat talán hazánk leghíresebb jószága, erőteljes megjelenése, nagy értéke és ízletes húsa miatt nagy népszerűségnek örvendett, történelmünk számos pontján találkozhatunk vele. Azonban létezhetett-e már a honfoglalás korában? A kérdés megválaszolásához a régészet tudományát kell segítségül hívnunk. A fennmaradt régészeti leletek tükrében azt mondhatjuk, a magyar honfoglalás korában főleg egy kis testű, rövid szarvú fajtát tartottak őseink, a szürkemarhához kapcsolható maradványok a 14-15. századtól kerülnek elő. Azt mondhatjuk, a honfoglalók által tartott fajta, amely lehetett az őse a szürkemarhának, a tatárjárás (1241-42) után eltűnik, majd egy rövid lelet nélküli időszak után már a hosszú szarvú, nagyobb testű változat jelenik meg. Mivel ez az eseménysor időben nagyon közel áll a kun népek betelepüléséhez, lehetséges, hogy ők

¹ A kavár fejedelemről, szerepéről: Tóth 2016, 326-329.

² A kun vezérek csatlakozását leírja Anonymus is gestájában (Gesta Hungarorum 2003, 28-29.).

³ A millennium korának Álmos és Árpád viszonyára, viselt tisztségeikre: Tóth 2016, 203-204.

⁴ Álmos fejedelem 896 előtti haláláról: Szabados 2016.

⁵ A történetírás későbbi alakulását Árpád és Álmos tisztségeire vonatkozóan Tóth Sándor László foglalta össze: Tóth 2016, 204-2014.

hozták magukkal ezt a fajtát. A keletkezésére vonatkozó másik elmélet szerint a már említett kisebb fajta az őse lehetett, amelyből háziasították¹. Akármelyik elmélet is igaz, azt bizonyosan állíthatjuk, hogy Feszty Árpádot leginkább a nemzeti romantika eszméje hathatta át, amikor a valószínűleg a honfoglalás korában még nem létező, ám a magyar történelem egyik leghíresebb, ezáltal legbüszkébb állatainak egyikét a körképre festette.

2. ábra: Hell Miksa térképén szereplő rajz a hét magyar és hét hun fejedelemről

Figure 2. The seven Hungarian and seven Hun chiefs on Miksa Hell's map

Forrás: <http://www.cultiris.com/kepek/adatlap/68848>, 2018.01.10. 14:31.

A legtöbb alakot a körképen a lovascsata jelenetnél figyelhetjük meg. A Vágó Pál által festett részen a lovasíjász magyarok legázolják a gyalogos őslakosok ellenállását. Vajon milyen elemekből tevődött össze ez az őslakos népesség, amely a 9. században lakta a Kárpát-medencét? Őseink megérkezésekor nem volt kialakult hatalom, amely az egész területet uralta volna, így nagyon nehéz dolgunk van a sokszínű népesség összetételének meghatározá-

¹ A szürkemaráhával kapcsolatos elméletekre összefoglalóan: Bartosiewicz 2006, 103-105.

sakor. A népvándorlás korából valószínűleg lehettek még gepida maradványok a területen, mint ahogy a hun birodalom bukása után is maradhattak a nép fiaiból. 568-ban az avarok alapítottak itt jelentősebb birodalmat, amelyet Nagy Károly döntött meg 791-es hadjáratának alkalmával. Ekkor érkezhettek frank és longobárd elemek a Kárpát-medencébe, ill. avar maradványokkal is mindenképp érdemes számolnunk. Ezen kívül az Al-Duna tájékán elterülő Bolgár Birodalom lakossága is betelepülhetett kis számban a térségbe. Természetesen mindezek mellett feltételeznünk kell, hogy különféle ismeretlen népek maradványai ismeretlen számban növelhették ezt a létszámot. Későbbi sorsuk is a történelem homályába vész: azt feltételezhetjük, hogy valószínűleg egybeolvadtak a rájuk települő magyarsággal. Amennyire nehéz meghatározni az őslakosok létszámát, annyira nem egyértelmű a helyzet a honfoglaló magyarság állományának esetében sem. Dzsajháni, arab földrajztudós megemlíti, hogy a magyarok hadvezére 20 ezer lovassal rendelkezik. Ebből levezetve általában 100 ezer főre teszik eleink lélekszámát (természetesen szép számmal akadnak más vélemények is erre vonatkozóan)¹.

Ha a jelenetben szereplő két hadsereget tanulmányozzuk, szintén bukkanhatunk kérdéses ábrázolásokra. Az őslakosság elemzésekor láthattuk, hogy a felsorolt népek között szép számmal találhatók nomád népek fiai, akik szinte bizonyosan nem gyalogosan vették volna fel a küzdelmet a hódító magyarokkal. Ily módon elég furcsának tűnik, hogy kizárólag gyalogos katonák kerültek megfestésre a földjüket védő őslakos csapatok közé. Ugyanilyen logika mentén haladva feltűnhet a kőből készített erődítések sokasága is, amelyek minden bizonnyal nem lehettek nomád népek építményei, ugyanis ők javában idegenkedtek ilyen erődítések építésétől. Magyarázat lehetne a valamikori római limes erődítményeinek feltételezése, azonban a helyszínek válasszott Vereckei-hágó környékére ez az erődítményrendszer nem terjedt ki.

A korabeli Európa valósággal rettegett a honfoglaló magyarok eredeti, lovasíjász harcmódorától, amelynek hatalmas győzelmeiket köszönhették. A lovascsata jelenete azonban mégis inkább egy roham pillanatát ábrázolja, míg a nomád harcmódor legjellemzőbb eszköze, a nyílzápor² nem került megjelenítésre. Nyilvánvalóan művészi szemmel, a drámai hatás elérése érdekében, sokkal látványosabban ábrázolható egy rohamozó lovasság, a közelharc eszköze, mint az íjaiból nyílvesszők ezreit kirepítő sereg képe, ám a

¹ Fodor István a 20 ezer harcost említő forrást alapul véve 400-500 ezer főre teszi a magyarság létszámát, míg a helyi lakosságot maximum 200 ezer főben határozza meg (Fodor 1980, 237.).

² A nyílzápor eljárását használhatták őseink többet között a 907-es pozsonyi csata esetében is (Négyesi 2016, 36-37.). Forrásokra támaszkodva ugyanezt a harceljárást feltételezi Veszprémy László és Torma Béla a 899-es brentai és a 934-ben Bizánc ellen vívott csata esetében is (Veszprémy 2008, 77-81.).

honfoglaló csapatok mégsem erre alapozták haditaktikájukat. Számukra sokkal kifizetődőbb volt az ellenség hatósugarán kívülről, íjaik segítségével felmorzsolni annak erejét. Megállapíthatjuk, hogy a jelenet ábrázolásánál sokkal inkább a művészi érzék, mintsem a történeti hitelességre való törekvés vezette a festők, kiváltképp a jelenet megfestésének legnagyobb részét magára vállaló Vágó Pál ecsetjét.

Végül Latorc személye okán merülhet fel bennünk néhány kérdés: Feszty Árpád ugyan saját apósát, a híres író Jókai Mórt festette meg, mint a legyőzött szlávok vezérét, akiről pontos ismereteink nincsenek. Vannak kutatók, akik Szvatopluk morva uralkodó hadvezérének tartják, mások létezésében is kételkednek. Akármelyik is igaz, történetileg nagyon nehezen bizonyítható, hogy Latorc vezethette a magyarok ellen védekező őslakosok seregét.

Első látásra furcsának tűnhet, hogy a körképen ábrázolt tevék látványa. Ha megvizsgáljuk a tevékhez kapcsolódó Kárpát-medencei régészeti leleteket, akkor elmondhatjuk, hogy Magyarországon eddig tevékhez köthető csontleletek csak a római-, valamint a török korból származnak, ezek is inkább egypúpú maradványoknak tekinthetők. Noha előszeretettel kötik az állat haszonállatként való tartását a honfoglalókhoz, régészeti leletekkel ezt nem tudjuk igazolni. Tartásuknak rendkívül egyszerű oka lehetett: a tevék szállítókapacitása jóval meghaladja a lovak ilyen jellegű képességeit, gond nélkül el tudnak szállítani hátukon akár 250 kg-os terhet is (a török korból származó leletekre magyarázatként szolgál, hogy az oszmánok előszeretettel használták a tevéket tűzérségi eszközeik vontatására)¹.

A kiemelt pontok esetében el kell ismernünk, hogy nem Feszty Árpád hiábából kerültek megkérdőjelezhető részletek a Feszty-körképre. Sokkal inkább arról van szó, hogy a festő korának tudásanyaga, a honfoglalás eseményének kutatása korlátozta a történeti hitelességhez való ragaszkodásban az alkotókat. Ezért sok esetben a művészi képzeletre, alkotófantáziára kellett hagyatkozniuk. Ez azonban semmit nem von le a magyar képzőművészet egyik legfontosabb és legnagyobb alkotásának értékéből.

Felhasznált irodalom

- Bartosiewicz 2006: Bartosiewicz László: Régenvolt háziállatok. L'Harmattan Kiadó, Budapest 2006.
Fodor 1980: Fodor István: Verecke híres útján... Gondolat, 1980.
Gesta Hungarorum 2003: Anonymus: Gesta Hungarorum. Szent István társulat, Budapest 2003.

---

¹ Bartosiewicz 2006, 131-133.

- HKÍF 1995: A honfoglalás korának írott forrásai. Szerk.: Kristó Gyula. Szeged, 1995.
- Kristó 2003: Kristó Gyula: Háború és hadviselés az Árpádok korában. Szeged, 2003.
- László 1944: László Gyula: A honfoglaló magyar nép élete. Budapest, 1944.
- Marczali 1895: Marczali Henrik: A vezérek kora és a királyság megalapítása. In: Magyar Nemzet Története I. Szerk. Szilágyi Sándor. Budapest, 1895.
- Moravcsik 1951: Moravcsik Gyula: Bölcs Leó taktikája mint magyar történeti forrás. In: Századok 85 (1951).
- Négyesi 2016: Négyesi Lajos: A pozsonyi csata. In: Rubicon, 2016/7.
- Pauler 1900: Pauler Gyula: A magyar nemzet honalapítása Szent Istvánig. Budapest, 1900.
- Szabados 2016: Szabados György: Álmos és Árpád. In: Rubicon, 2016/7.
- Szabó 1869: Szabó Károly: A magyar vezérek kora Árpádtól Szent Istvánig. Pest, 1869.
- Szűcs - Malgorzata 1996: Szűcs Árpád – Wojtowitz Malgorzata: A Feszty-körkép. Helikon Kiadó, 1996.
- Tóth 2016: Tóth Sándor László: A magyar törzsszövetség politikai életrajza. Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark, 2016.
- Töll 2008: Töll László: Élet és halál urai a csatatereken – elődeink fegyverei. In: Veszprémy László: Az Árpád- és Anjou-kor csatái, hadjáratai. Zrínyi Kiadó, 2008.
- Veszprémy 2008: Egy elfeledett diadal. A 907. évi pozsonyi csata. Szerk.: Torma Béla Gyula, Veszprémy László. Budapest, 2008.

Összefoglalás

Feszty Árpád híres körképe, A magyarok bejövetele a romantikus életszemlélet tükrében mutatja be a magyar honfoglalás eseményének egy pillanatát. Feszty igyekezett történeti kutatásokat folytatni, amely kutatások eredményei jól tükrözik korának a honfoglalással kapcsolatos tudományos ismereteit a körkép ábrázolás világában lecsapódva. A tanulmányban olyan elemek kerülnek bemutatásra a panorámán megfestett események közül, amelyek a tudomány jelen állása szerint máshogy értelmezhetők, mint a 19. században voltak. Ily módon a megfestett figurális ábrázolással kapcsolatos kérdések kerülnek nagyító alá, úgy mint a vezéri csoport alakjai, a megfestett csatajelenet, valamint egyéb érdekességek. Ezzel nemcsak a 19. században uralkodó honfoglalás elméletekről kapunk összefoglalót, de egyúttal láttatásra kerül az a folyamat, amely a bővülő ismeretanyagnak köszönhetően napjainkra megváltoztatta a népünk történetének egyik legfontosabb eseményéről alkotott képünket.

Kulcsszavak: honfoglalás, Feszty Árpád, vezérek, ábrázolás, történettudomány, kutatások